

Uzraudzība un kontrole

Publicēts: 18.03.2020.

Atjaunināts: 07.02.2023.

Dzeramā ūdens uzraudzība un kontrole

Ūdens ir nepieciešams dzīvības procesu uzturēšanai, līdz ar to kvalitatīvs ūdens ir viens no veselības uzturēšanas priekšnosacījumiem un ir būtisks sabiedrības labklājības rādītājs. Vienkāršas patiesības par ūdeni:

Ūdens sastāv no diviem ķīmiskajiem elementiem ūdeņraža un skābekļa;

Ūdens uz zemes sastopams dažādos stāvokļos – cietā, šķidrā un gāzveida;

Ūdens sasilst pie 0 grādiem pēc Celsija, savukārtvārās pie + 100 grādu (C) temperatūras;

Ūdens – visplašāk sastopamā viela uz zemes -80% zemes virsmas klāj ūdens;

97% uz zemes atrodamā ūdens ir okeānu un jūru ūdens, bet 3% - saldūdens, un tikai 1% uz zemes atrodamā ūdens ir piemērots dzeršanai.

Kvalitatīva dzeramā ūdens nodrošināšana visiem Latvijas iedzīvotājiem ir aktuāla gan no Eiropas tiesību normu izpildes viedokļa (EK Padomes 1998. gada 3. novembra [Direktīva 98/83/EK](#) par dzeramā ūdens kvalitāti un [PVO dzeramā ūdens vadlīnijas](#), gan arī kā nozīmīgs sabiedrības veselības jautājums. 2004. gadā Latvijas Saeima pieņēma [likumu](#) Par 1992.gada 17.marta konvencijas robežšķērsojošo ūdensteču un starptautisko ezeru aizsardzību un izmantošanu Protokolu par ūdeni un veselību. Līdz ar to Latvija ir uzņēmusies pildīt šīs konvencijas nosacījumus attiecībā uz ūdeņu aizsardzību – veicināt cilvēka veselības un labklājības aizsardzību gan individuāli, gan kopēji ilgtspējīgas attīstības ietvaros, gan arī robežu šķērsojošā starptautiskajā kontekstā visos atbilstošos līmeņos, uzlabojot ūdens apsaimniekošanu, ieskaitot ūdens ekosistēmas aizsardzību un novēršot, samazinot un kontrolējot ar ūdeni saistītās slimības.

Lai arī kopumā ūdens resursi valstī dzeramā ūdens apgādei ir pietiekami, bieži vien neapmierina dzeramā ūdens kvalitāte, kas šobrīd pamatā jāattiecinā uz mazajām ūdens apgādes sistēmām pagastos.

Latvijā aptuveni ¼ iedzīvotāju izmanto centrālās ūdensapgādes sistēmas piegādātu ūdeni, ar kura kvalitāti ne vienmēr ir apmierināti. Latvijā dzeramo ūdeni galvenokārt iegūst no pazemes ūdens avotiem, kuru krājumi pilnībā nodrošina iedzīvotājus ar dzeramo ūdeni. Taču, tā kā ūdens ir labs šķīdinātājs, tas sevī uzņem dažādas vielas, ar kurām nonāk saskarē, piemēram, saskaroties ar dažāda ķīmiskā sastāva izejām zemes dziļēs, ūdens tiek bagātināts ar ķīmiskiem elementiem, dažādās Latvijas vietās dzeramajā ūdenī var būt dabīgi paaugstinātas atsevišķu ķīmisko savienojumu koncentrācijas, kuru klātbūtni dzeramajā ūdenī lielā mērā nosaka dabiskie reģionam raksturīgie hidroģeoloģiskie apstākļi.

Parasti vērojams palielināts dzelzs, mangāna, amonija, sulfātu un hlorīdu savienojumu saturs ūdenī, (tie ir ķīmiskie savienojumi, kas var ietekmēt ar cilvēka maņu orgāniem viegli uztveramos ūdens kvalitātes rādītāju izmaiņas - duļķainību, krāsu, garšu un smaržu). Nereti šo vielu daudzums dzeramajā ūdenī pārsniedz normatīvajos aktos noteikto maksimāli pieļaujamo normu. Tā kā patērētājs dzeramo ūdeni vērtē pēc tā organoleptiskajām [\[1\]](#) īpašībām, kas tad līdztekus sadzīves tehnikas pāragriem bojājumi, ir galvenais neapmierinātības iemesls ar dzeramā ūdens kvalitāti.

Visbiežākais minēto rādītāju neatbilstības cēlonis ir Latvijas pazemes ūdeņu piesātinājums ar dzelzs savienojumiem, kura atdalīšanai no dzeramā ūdens jāizmanto speciālas tehnoloģijas, kuras vēl nav ieviestas visās Latvijas pašvaldībās, arī novecojušie ūdens sadales tīkli, kas var pasliktināt iedzīvotājiem piegādātā dzeramā ūdens kvalitāti, kaut gan sākotnēji tā kvalitāte ir bijusi laba.

Šis vecās ūdens pārvades infrastruktūras nomaiņšana prasa laiku un ievērojamus finansu līdzekļus.

Latvijas Vides politikas pamatnostādņu 2014. – 2020. gadam mērķis ūdens sektorā - nodrošināt normatīvo aktu prasībām atbilstošu ūdens kvalitāti, samazināt iekšējo ūdeņu eitrofikāciju un nodrošināt ūdenssaimniecības pakalpojumu kvalitāti.

Lai sasniegti ūdens, t.sk. dzeramā ūdens kvalitātes mērķus, nepieciešams izstrādāt ātrus un reāli izpildāmus risinājumus, kā arī jāgādā, lai šie pasākumi iekļautos ilgtspējīgās attīstības un vides aizsardzības programmās pagasta, novada un valsts līmenī. Pasākumu plānam jābūt orientētam uz ilgtspējīgu un racionālu ūdens resursu izmantošanu un ūdens attīrīšanas tehnoloģisko procesu modernizāciju. Būtiska ietekme un loma dzeramā ūdens kvalitātes standartu nodrošināšanā ir katras valsts dzeramā ūdens uzraudzības sistēmas efektīvai darbībai.

Dzeramā ūdens kvalitātes uzraudzība

Dzeramā ūdens kvalitātes uzraudzība ir nepārtraukta sabiedrības veselības novērtēšana un pārskats par dzeramā ūdens piegādes drošību un pieņemamību (PVO definīcija). Tā ir izpētoša darbība, lai identificētu un novērtētu iespējamus veselības riskus, kas saistīti ar dzeramo ūdeni. Uzraudzība veicina sabiedrības veselības aizsardzību, uzlabojot ūdens piegādes kvalitāti un kvantitāti, pieejamību, aptveri, nepārtrauktību (t.s. „servisa indikators”).

Starptautiskā droša ūdens [Bonnas harta](#), kas pieņemta 2004. gadā apraksta ūdens piegādes pārvaldības (no ūdens avota līdz patērētājam) kārtību (darbībai un institūcijām efektīva dzeramā ūdens kvalitātes pārvaldības struktūras principus un atbildību). Tā ir pamats pārvaldības projektam un darbības sistēmām, lai garantētu augstus standartus.

Galvenie pamatprincipi:

Ūdens piegādes ķēdes pārvaldība jānosaka kontekstā ar visu ūdens ciklu, t.sk. ūdens resursu pārvaldību, ūdens un zemes pārvaldības mijiedarbību, ņemot vērā lauksaimniecības praksi un pilsētu attīstību, notekūdeņu savākšanu un apstrādi.

Sistēmām, kas garantē dzeramā ūdens kvalitāti nebūtu jābalstās vienīgi uz „cauruļu gala” pārbaudi jeb verifikāciju (testēšanu pēc noteiktiem standartiem). Pārvaldības kontroles sistēmas jāievieš, lai novērtētu un vadītu risku visos ūdens piegādes sistēmas punktos.

Šāda integrēta pieeja prasa ciešu sadarbību starp visām ieinteresētajām pusēm – valdībām, neatkarīgām likumdošanas institūcijām, ūdens piegādātājiem, lokālām sabiedriskām institūcijām, veselības aģentūrām, vides aģentūrām, zemes lietotājiem, līgumu slēdzējiem, santehniķiem, ražotājiem, patērētājiem.

Dzeramā ūdens kvalitātes uzraudzība valstī

Kvalitatīva dzeramā ūdens nodrošināšana sabiedrībai ir viens no galvenajiem pašvaldību un to komunālo ūdens apgādes uzņēmumu uzdevumiem. Viens no faktoriem, kas nepieciešams minētā uzdevuma sasniegšanā, ir laba sadarbība starp ūdens piegādātājiem un sabiedrības veselības sektorā strādājošiem.

Veselības inspekcija atbilstoši kompetencei:

uzrauga un kontrolē normatīvo aktu ievērošanu dzeramā ūdens nekaitīguma jomā;

kontrolē dzeramā ūdens nekaitīguma nodrošināšanas prasību izpildi publiskajos dzeramā ūdens apgādes objektos no ūdens ņemšanas vietas līdz patērētājam;

kontrolē dzeramā ūdens ņemšanas vietu aizsardzības prasību izpildi;

organizē un veic dzeramā ūdens un peldvietu ūdens kvalitātes monitoringu.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2017. gada 14. novembra noteikumu Nr. 671 „[Dzeramā ūdens obligātās nekaitīguma un kvalitātes prasības, monitoringa un kontroles kārtība](#)”, dzeramā ūdens monitoringu īsteno, regulāri veicot dzeramā ūdens kvalitātes pārbaudes laboratorijā, lai iegūtu informāciju par tā atbilstību vai neatbilstību šo noteikumu nekaitīguma un kvalitātes prasībām, kā arī par pārmaiņām dzeramajā ūdenī.

Pa ūdensvadiem piegādātā, iedzīvotāju ikdienas lietošanai paredzētā, dzeramā ūdens kārtējo monitoringu veic ūdensapgādes uzņēmums, bet auditmonitoringu – Veselības inspekcija. Pārtikas uzņēmumos gan kārtējo monitoringu, gan auditmonitoringu organizē uzņēmuma īpašnieks vai vadītājs.

Kārtējais monitoring (regulāras pārbaudes) tiek veikts, lai iegūtu informāciju par dzeramā ūdens mikrobioloģiskajiem, organoleptiskajiem un fizikāli – ķīmiskajiem rādītājiem, kā arī par dzeramā ūdens apstrādes efektivitāti, proti, tās ir biežas pārbaudes pēc nelielas izmeklējumu programmas.

Auditmonitorings (audita pārbaude) ir dzeramā ūdens atbilstības pārbaude visiem noteiktajiem kvalitātes un nekaitīguma rādītājiem. Tās tiek veiktas retāk, bet pēc plašākas izmeklējumu programmas.

Pēc izmeklējumu veikšanas, par iegūtajiem rezultātiem Veselības inspekcija informē ūdens piegādātāju. Konstatējot neatbilstību nekaitīguma un kvalitātes prasībām, konsultē patērētājus, komersantus, ūdens piegādātājus un ūdensvada īpašniekus par iespējamo korektīvo rīcību dzeramā ūdens kvalitātes uzlabošanai vai pasākumiem, lai novērstu dzeramā ūdens neatbilstību. Nepieciešamības gadījumā Veselības inspekcija informē Pārtikas un veterināro dienestu par fasēta dzeramā ūdens kvalitāti un pārtikas uzņēmumos izmantoto ūdeni.

Veselības inspekcija veic arī plānveida kontroles ūdens apgādes sistēmās katru gadu un izskata arī iedzīvotāju iesniegumus par normatīvajos aktos noteikto dzeramā ūdens nekaitīguma nodrošināšanas prasību izpildi publiskajos dzeramā ūdens apgādes objektos no ūdens ņemšanas vietas līdz patērētājam.

Pārbaudes veidlapu lejupielādēt [šeit](#).

Veselības inspekcija aicina ūdens piegādātājus pašiem novērtēt un apzināties, kā tiek izpildītas normatīvo aktu prasības dzeramā ūdens nekaitīguma un kvalitātes nodrošināšanai, kā arī identificēt aktuālās un hroniskās problēmas un nepieciešamo konsultatīvo atbalstu Inspekcijas vai citas institūcijas kompetences ietvaros.

Aizpildītās pašnovērtējuma anketas ļaus Inspekcijai apzināt esošo situāciju ūdensapgādes sistēmās dzeramā ūdens kvalitātes nodrošināšanai, kā arī palīdzēs identificēt ar to saistītās problēmas, tādējādi ļaus plānot mērķtiecīgu atbalstu.

Ieguvumi ūdenssaimniecības pakalpojumu sniedzējiem: pašnovērtējums palīdzēs izvērtēt dzeramā ūdens kvalitātes nodrošināšanas aspektus savā uzņēmumā un analizēt savu darbību, t. sk. iekšējos procesus, atbildīgos, apzināties pozitīvo, saprast, kur jāpilnveidojas un kur ir nepieciešams konsultatīvais atbalsts, noteikt prioritātes un plānot to īstenošanas laiku, lai mazinātu riskus sabiedrības veselībai.

Pašpārbaudes veidlapu lejupielādēt [šeit](#).

Saņemot iesniegumu vai veicot plānveida kontroli, inspektori pārbaudi veic uz vietas, iegūst un izvērtē visu nepieciešamo informāciju, un, ja nepieciešams, tiek organizēta ūdens kvalitātes laboratoriskā pārbaude.

Veselības inspekcijas biežāk konstatētās neatbilstības ūdens apgādes sistēmās ir:

- Nav saskaņota kārtējā monitoringa programma;
- Dzeramā ūdens laboratoriskie izmeklējumi nav noteikti pilnā apjomā;
- Stingrā režīma aizsargjoslai nav iezogojuma vai arī tas ir bojāts;
- Stingrā režīma aizsargjoslai nav uzlikta brīdinājuma zīme;
- Nav veikta profilaktiskā dezinfekcija;
- Nav veikta dezinfekcijas efektivitātes kontrole;
- Dzeramā ūdens kvalitāte neatbilst prasībām.

Veselības inspekcijai un Pārtikas un veterinārajam dienestam ir tiesības ierobežot vai aizliegt dzeramā ūdens piegādi vai lietošanu

atbilstoši [Epidemioloģiskās drošības likumam](#) un [Pārtikas aprites uzraudzības likumam](#), kā arī piemērot sodu atbilstoši [Administratīvās atbildības likumam](#).

Jebkurš cilvēks pats var novērtēt piegādātā ūdens kvalitāti pēc ūdens organoleptiskajām īpašībām – garšas, krāsas, smaržas, duļķainības. Objektīvu informāciju par ūdens kvalitāti un nekaitīgumu var iegūt, veicot laboratoriskus izmeklējumus. Ūdens testēšanu pēc mikrobioloģiskajiem un fizikāli-ķīmiskajiem rādītājiem var veikt jebkurā akreditētā laboratorijā, pārrunāt izmeklējumu rezultātus, kā arī vajadzības gadījumā – saņemt speciālista slēdzienu par dzeramā ūdens atbilstību spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem iespējams jebkurā Veselības inspekcijas reģionālā kontroles nodaļā.

[Pārskats par dzeramā ūdens kvalitāti un uzraudzību 2021.gadā](#)

[Pārskats par dzeramā ūdens kvalitāti un uzraudzību 2020. gadā](#)

[Ziņojums par dzeramā ūdens kvalitāti Latvijā 2017. - 2019. gadā](#)

[Pārskats par dzeramā ūdens kvalitāti un uzraudzību 2019. gadā](#)

[Pārskats par dzeramā ūdens kvalitāti un uzraudzību 2018. gadā](#)

[Pārskats par dzeramā ūdens kvalitāti un uzraudzību 2017. gadā](#)

[Ziņojums par dzeramā ūdens kvalitāti Latvijā 2014. - 2016. gadā](#)

[Pārskats par dzeramā ūdens kvalitāti un uzraudzību 2016. gadā](#)

[Pārskats par dzeramā ūdens kvalitāti un uzraudzību 2015. gadā](#)

[Pārskats par dzeramā ūdens kvalitāti un uzraudzību 2014. gadā](#)

[Ziņojums par dzeramā ūdens kvalitāti Latvijā 2011. - 2013. gadā](#)

[Pārskats par dzeramā ūdens kvalitāti un uzraudzību 2013. gadā](#)

[Pārskats par dzeramā ūdens kvalitāti un uzraudzību 2012. gadā](#)

[Pārskats par dzeramā ūdens kvalitāti 2011. gadā](#)

[Ziņojums par dzeramā ūdens kvalitāti Latvijā 2008. - 2010. gadā](#)

[Pārskats par dzeramā ūdens kvalitāti 2010. gadā;](#)

[Dzeramā ūdens kvalitātes uzraudzība 2010. gadā;](#)

[Pārskats par dzeramā ūdens kvalitāti 2009. gadā;](#)

[Dzeramā ūdens kvalitāte Latvijas rajonos 2009. gadā;](#)

[Pārskats par dzeramā ūdens kvalitāti 2008. gadā;](#)

[Pārskats par dzeramā ūdens kvalitāti 2005. - 2007. gadā.](#)

[1] organoleptiskas īpašības – ar cilvēka maņas orgāniem uztveramas īpašības (izskats, konsistence, smarža, krāsa u. c.).

